

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Кісіль Зоряни Романівни – на дисертацію
Швеця Дмитра Володимировича
«Формування особистості поліцейського в умовах фахової підготовки та
професійної діяльності: правові та психологічні аспекти»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за
спеціальністю 19.00.06 – юридична психологія**

Актуальність теми дослідження

Сучасний період розвитку нашої держави характеризується змінами у різних сферах життя, зокрема, масштабними перетвореннями, які відбуваються в системі Міністерства внутрішніх справ України. Метою реформування системи МВС України є виховання поліцейських нової генерації, діяльність яких спрямована на посилення захисту прав та свобод українських громадян, підвищення авторитету поліцейських та рівня довіри з боку населення, гарантування громадського порядку та безпеки.

Успішність та ефективність функціонування держави значною мірою визначається успішністю та ефективністю функціонування її правоохоронної системи. Проблеми, які виникають у реалізації правоохоронних функцій, миттєво стають проблемами всього суспільства. Будь-які реформації, що відбуваються в державі, перш за все трансюються на правоохоронну систему, тому питання трансформаційних процесів у правоохоронній галузі є достатньо популярними не тільки в роботах дослідників права, але і в психологічних дослідженнях.

В Законі України «Про Національну поліцію» зазначено, що поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави (ст.6), що відповідає стандартам правоохоронної діяльності усіх провідних європейських країн. Європейський вибір України вимагає: змінити вектор діяльності правоохоронних органів з репресивно-каральної на обслуговуючу функцію; провести демілітаризацію; реалізовувати політичну нейтральність (ст.10); здійснювати свою діяльність у форматі відкритості і прозорості (ст.9); взаємодіяти з населенням на засадах партнерства (принцип «community policing»).

Вх. №	1024	10	20 19
18			
МІСЬКА ПОЛІЦІЯ			
9			

Враховуючи те, що основними суб'єктами реалізації правоохоронної функції в державі є Національна поліція, саме тому особлива увага приділяється їх професійній підготовці, спрямованій на виховання сучасних поліцейських – професіоналами, здатними реалізовувати свій потенціал, виконувати покладені на них службові обов'язки відповідно до чинного законодавства та етичних норм.

Сучасні політичні, соціальні, економічні потреби суспільства та держави визначають стратегічні напрямки, механізми та цілі реформування правоохоронної системи в Україні. Зазвичай, досліджуючи особливості реформ правоохоронних органів у різних країнах, автори намагаються визначити їх специфіку через призму різних чинників, відмінностей в етапах та кроках реформування тощо. Але небагато дослідників приділяють наукову увагу юридико-психологічним аспектам перетворень. Адже у центрі всіх змін стоїть людина – поліцейський з його прагненнями, мотиваціями, проблемами, звичками, характерологічними особливостями тощо. Реалії сьогодення дають підстави стверджувати про те, що нині вкрай актуальними є питання вирішення пошуку шляхів покращення діяльності правоохоронних органів та якості підготовки поліцейських нової генерації. Очевидним є те, що цей процес може бути успішним лише тоді, коли уся наукова спільнота долучиться до осмислення усіх проблем, які існують в системі МВС України та напрацюють рекомендації їх діяльності.

Кінцевий успіх реформ значною мірою визначають суто психологічні чинники: здатність і бажання працівників подолати власну інерцію і навчитися працювати у нових умовах; ефективність намагань створити «нового поліцейського» із заданими моральними характеристиками і при цьому не втратити рівень професійної майстерності тощо. І тут постає питання про необхідність узгодити певним чином завищені вимоги суспільства до поліції, потреби щоденної поліцейської практики і можливості системи професійної підготовки поліцейських. Все це актуалізує питання удосконалення процесу професійної підготовки поліцейських, у тому числі за рахунок впровадження та використання в освітньому процесі нових досягнень у галузі юридичної психології. Що власне і стало предметом дослідження Швеця Дмитра Володимировича

Закономірним із огляду на актуальність теми є зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Як відзначає дисертант, дослідження виконано відповідно до вимог Закону України «Про Національну поліцію», Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020»,

схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 (р. 4); Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015 (р. 4), «Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року», Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років (наказ МВС України від 16.03.2015 № 275). Дисертаційне дослідження безпосередньо пов'язано з виконуваною Харківським національним університетом внутрішніх справ комплексною темою «Психологічне, педагогічне та соціологічне забезпечення правоохоронної діяльності» (Державний реєстраційний номер 0113U008196)

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Положення, висновки і рекомендації, які містяться у дисертації, достатньою мірою науково обґрунтовані. Методологія дослідження вказаних проблем обрана автором з урахуванням специфіки поставленої мети, а також об'єкта і предмета дослідження. При цьому Швець Д.В. керується широким арсеналом методів пізнання, комплексне використання яких свідчить про наявність теоретичного рівня підготовки дисертанта, його високої загальнотеоретичної і методологічної культури, яка підтверджує наукову коректність теоретичних висновків, що складають новизну роботи, а також наукову обґрунтованість пропозицій щодо психологічної підготовки поліцейських.

В процесі дослідження дисертантом опрацьовано широке коло літературних джерел комплексного та монографічного характеру, автори яких є фахівцями у галузі психології та юридичної психології, політології, соціології, педагогіки, теорії управління, адміністративного права тощо. Дана праця має комплексний, системний характер і відзначається відповідним рівнем наукових узагальнень. У процесі виконання роботи використано 559 наукових та нормативних джерел.

З огляду на це, можна констатувати, що достовірність отриманих результатів і обґрунтованість сформульованих пропозицій визначаються вірно обраним методологічним підходом до проведеного дослідження, об'ємним та всебічним використанням наукового та емпіричного матеріалу.

Науково виважене формулювання мети дослідження, його гіпотез дозволи оптимально його структурувати, окреслити завдання, вирішенню

яких присвячено чотири органічно пов'язаних між собою розділів роботи, що являють собою безумовний науковий та практичний інтерес.

Відповідно до поставленої мети і завдань у дисертаційній роботі здійснено системний аналіз юридико-психологічних засад формування особистості поліцейського в умовах фахової підготовки та професійної діяльності в Україні, психологічних детермінант формування особистості поліцейського у професійній діяльності, науково обгрунтовано сучасні підходи організації професійної підготовки та професійної діяльності поліцейських в Україні. У роботі показано, що зміни в цілях професійної світи, що відбуваються у світі і в Україні, співвідносяться з глобальним завданням забезпечення входження людини у професійно-соціальний світ, її продуктивної адаптації у цьому світі, викликають необхідність постановки питання про більш повний, особистісно і соціально інтегрований результат освіти.

У ході аналізу розбіжностей між необхідністю спрямування навчання на розвиток певних індивідуальних якостей особистості, на забезпечення поліцейського засобами адаптації до швидких змін у соціальному середовищі, та традиційними змістом і формами професійної підготовки, автор приходить до обгрунтованого висновку про необхідність доповнення професійної підготовки психолого-педагогічними засобами розвитку майбутніх правоохоронців, які забезпечать їм можливість адекватно оцінювати і співвідносити власні індивідуально-типологічні особливості з вимогами професійної практики; усвідомлювати і приймати сучасні вимоги суспільства до професійної діяльності поліцейських; компетентно вирішувати освітні та професійні завдання; актуалізувати потенційні можливості особистості. Зміна соціальних запитів, зростання суспільних вимог до правоохоронців призвели до того, що система підготовки працівників поліції сама потребує удосконалення, в тому числі за рахунок її психологізації.

Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи новизну одержаних результатів, слід зазначити, що вона визначається, насамперед, тим, що в межах єдиного комплексного дослідження теорії і практики юридико-психологічного формування особистості поліцейського в умовах фахової підготовки та професійної діяльності в означеному ракурсі та обсязі досліджується одним із перших.

Зміст дисертації свідчить про комплексний та системний підхід автора до досліджуваної проблематики.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні засади дослідження формування особистості поліцейського» надано комплексний аналіз: теоретичних та методологічних засад формування кадрового потенціалу поліції та професійно-психологічної підготовки працівників поліції; особистості правоохоронця в умовах трансформації соціальних процесів; вивчення юридико-психологічних аспектів реформування поліції в Україні за кордоном, розглянуто юридико-психологічну специфіку різних рівнів професійної підготовки поліцейських в Україні.

Зазначено, що реформування правоохоронної системи висуває нові вимоги не тільки до особистості поліцейського, але й до освітніх умов, у яких така особистість формується. Зміст і технології нової поліцейської освіти мають бути спрямованими на створення таких психологічних умов розвитку особистості майбутніх професіоналів, які забезпечать формування професійної компетентності й актуалізацію особистісного потенціалу правоохоронців. Чималу роль у названих процесах відіграє система психологічного забезпечення професійної підготовки поліцейських, яка виступає як сукупність психологічного супроводу професійного розвитку майбутніх фахівців і психологічної підтримки на різних етапах професіоналізації.

Другий розділ дисертації «Психологічні чинники формування особистості поліцейського у професійній діяльності» присвячено з'ясуванню змістовної сутності професійної ідентичності, прогностичної компетентності, готовності до інноваційної діяльності, копінг-стратегій, соціального інтелекту та надійності у поліцейських. З метою формування у поліцейських професійних компетентностей автором запропоновано впровадження в освітній процес соціально-психологічного тренінгу, профайлінгу, що сприятиме 1) формуванню позитивної мотивації до професійної діяльності шляхом оціночного аналізу ситуацій і явищ, звернення до особистісних цінностей та цілепокладань; 2) орієнтації нормативних дисциплін професійної підготовки майбутніх працівників поліції, оновлення й розширення їх змісту відповідно до сучасних запитів; 3) акценту на використання в освітньому процесі інтерактивних форм, методів та інноваційних засобів, що дозволяють активізувати пізнавальну діяльність шляхом моделювання ситуацій професійної діяльності.

У третьому розділі дисертації «Формування і розвиток особистості працівника поліції у процесі професіогенезу» із застосуванням методу аналізу експертних оцінок, а також на основі статистичного дослідження суспільної думки визначено зміст провідних психологічних цілей системи юридико-психологічного забезпечення професійної підготовки правоохоронців. Априорі, що цілісне уявлення про сутність і зміст системи юридико-психологічного забезпечення професійної підготовки правоохоронців може бути сформоване лишень на основі чіткого визначення головних психологічних цілей цього процесу. В роботі автором запропоновано комплекс рекомендацій із вдосконалення психолого-правових засад і практики організації професійної підготовки поліцейських у закладах вищої освіти МВС України та під час проходження практики у практичних підрозділах.

У четвертому розділі «Психолого-правові засади організації професійної підготовки та професійної діяльності поліцейських в Україні» схарактеризовано сутність, структуру, зміст та методи практичної реалізації програм психологічного забезпечення різних рівнів професійної підготовки поліцейських. Гуманістична парадигма сучасної освіти орієнтує всіх учасників освітнього процесу на максимальне розкриття в людині творчої самостійності, індивідуальної своєрідності особистості, на осмислення себе й інших у світі, на розвиток здатності бути суб'єктом професійного визначення і самореалізації. У сучасній освітній ситуації для психологічної науки і практики важливого значення набуває завдання знаходження додаткових ресурсів в організації процесу психологічного супроводу професійного розвитку майбутнього правоохоронця.

Оцінюючи науковий доробок автора, зазначимо, що робота характеризується ґрунтовністю опрацювання наукової проблеми, яка полягає у виявленні сутності і структури цього процесу, розкритті його змісту, цілей, функцій, етапів, технологій і засобів здійснення, висвітленні детермінант та умов, що впливають на його ефективність.

У висновках за результатами дослідження загалом сформульована низка положень теоретико-методологічного характеру, а також пропозицій і рекомендацій, що мають вагоме значення для вдосконалення правового та психологічного забезпечення формування особистості поліцейського. Взагалі, сформульовані в дисертації положення, висновки та рекомендації відзначаються ґрунтовною науковою аргументацією, насамперед, завдяки

опрацюванню значного теоретичного і фактологічного матеріалу, використанню ефективного пізнавального арсеналу, комплексному підходу до дослідження проблеми як міждисциплінарної.

Наукове та практичне значення дослідження підтверджується широким використанням одержаних результатів в організації професійної підготовки поліцейських у закладах зі специфічними умовами навчання, практичних підрозділах, а саме: Департаменту персоналу, організації освітньої та наукової діяльності МВС України, Національної поліції України, Головного управління Національної поліції України в Харківській області; Інституту законодавства Верховної Ради України (акт упровадження від 28 грудня 2018 р. № 22/622-1-15); Кримінологічної асоціації України (акт упровадження від 10 червня 2019 р.), Харківському національному університеті внутрішніх справ (акт упровадження від 21 червня 2019 р.), Національній академії внутрішніх справ (акт упровадження від 02 вересня 2019 р.).

Повнота викладення результатів дослідження у публікаціях

Заслуговує уваги та позитивно впливає на оцінку дисертаційної роботи належний рівень апробації її результатів. Основні наукові результати дисертаційного дослідження достатньо апробовані та висвітлені у 57 наукових працях. Серед них: 1 монографія, 17 статей у наукових фахових виданнях з юридичних та психологічних наук, у тому числі таких, що входять до міжнародних наукометричних баз; п'ять статей – в іноземних наукових виданнях; 29 друкованих робіт апробаційного характеру та п'ять інших наукових праць, які додатково відображають результати дисертації.

Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення і результати дослідження. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Разом з цим, дисертаційне дослідження, як і будь-яка творча праця, містить певні дискусійні моменти, недоліки, висвітлення яких сприятиме більш повній та об'єктивній характеристиці результатів роботи.

1. До заявленої у роботі системи принципів, методів і прийомів наукового пізнання, що становлять методологічну основу дисертаційного дослідження, не включені такі важливі психологічні принципи, як принцип детермінізму; особистісно-гуманістичний принцип; принцип гармонізації

професійної діяльності та її суб'єкта; моделювання, прогнозування та варіаційної статистики.

2. В рецензованій дисертації переконливо обґрунтовано множину цінних як у теоретичному так і у практичному плані висновків і пропозицій, які, на нашу думку, сприятимуть пошуку інноваційних підходів в частині професійної підготовки правоохоронців. Безперечно, фундаментальним для дисертаційної роботи такого ґатунку слід вважати авторську концепцію формування особистості поліцейського в умовах фахової підготовки та професійної діяльності. Тим не менше, на нашу думку, оригінальності дисертаційній роботі надало внесення змін до чинного законодавства у цій царині. Беззаперечно, на часі прийняття Законів України «Про реформування системи освіти МВС України та підвищення якості підготовки поліцейських», «Про відомчу систему професійного навчання поліцейських у ЗВО МВС України», Концепції формування та розвитку цілісної системи неперервної освіти поліцейських. Розроблення відповідних нормативно-правових актів очевидно збагатило би новизну дисертаційної роботи.

3. 06 грудня 2016 р в Міністерстві юстиції України було зареєстровано Положення «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських», яке, на нашу думку також є певним чинником, що впливає на формування особистості поліцейського. І цей чинник не знайшов належного відображення у дисертації.

4. У підрозділі 1.3 дисертації «Особистість правоохоронця в умовах трансформації соціальних процесів» наведено провідні теорії, що пояснюють природу розвитку та зміни особистості, акцентовано увагу на тому, що механізми розвитку особистості є складними та багатограними, а пояснити їх можна тільки комплексом внутрішніх і зовнішніх умов тощо. Вважаю, що було б доцільним більш конкретно виокремити точку зору самого дослідника щодо правових та психологічних детермінант, які обумовлюють можливий не тільки позитивний, а й негативний, деструктивний характер особистісного розвитку поліцейського.

5. Автор прискіпливо піддає аналізу не тільки сучасний стан і тенденції трансформації національної правоохоронної системи, а й розкриває основні недоліки в діяльності правоохоронних органів. На думку автора, дисертантові слід було у своїй науковій розвідці присвятити увагу проблемним питанням, котрі існують в правоохоронних органах та надати власні пропозиції щодо їх усунення.

6. Пропонуємо дисертанту на підставі проведеного дослідження розробити навчальний посібник.

Втім, викладені зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи. Висловлені зауваження є запорукою наукової дискусії під час публічного захисту дисертації.

ВИСНОВОК

Дисертація «Формування особистості поліцейського в умовах фахової підготовки та професійної діяльності: правові та психологічні аспекти» виконана на високому науково-теоретичному рівні, а одержані автором в процесі дослідження результати характеризуються науковою новизною та мають теоретичну та практичну цінність. Дисертація є завершеною науково-дослідною роботою та відповідає вимогам МОН України, які висуваються до робіт на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук, зокрема, пп. 9, 10, 12 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.

Усе вище викладене дає можливість зробити висновок про те, що автор дисертаційної роботи Швець Дмитро Володимирович заслуговує присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 19.00.06 – юридична психологія.

Офіційний опонент

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
декан факультету психології
Львівського державного університету
внутрішніх справ

З.Р. Кісіль

Підпис Кісіль З.Р.
Завідаю

Ольга Баранська